

SZILÁGYI MÁRTON

Bohóskodás a halállal

(Borbély Szilárd: *Istenasszony Debrecen*)

Borbély Szilárd irodalmi életműve azért ritka tünemény, mert két olyan terület szer- ves összekapcsolásaként is értelmezhető, amelyek általában egymás mellett, nem pe- dig egymást áthatva szoktak létezni. Itt ugyanis az irodalomtörténeti tudás és az írói invenció ritka találkozásait lehet észrevenni. Mondhatni, egy olyan jelenséget figyel- hetünk meg, ahol az irodalomtörténeti ismeretek válnak ihletforrássá, úgy, hogy egy szépirodalmi mű poétikai megoldásaiban lehet kimutatni a bensőségesen ismert filo- lógiai adatok nyilvánvaló nyomait. Erre keresve sem találhatnánk jobb példát, mint Borbély *Istenasszony Debrecen* című drámáját,¹ amelynek szereplői között két olyan 18–19. századi író is felbukkan, akikkel a szerző irodalomtörténészként és filológus- ként is elmélyülten foglalkozott: Kazinczy Ferenc és Csokonai Vitéz Mihály. A dráma Borbély Szilárd egyetlen humoros effektusokkal dolgozó darabja, de vígjátéknak aligha nevezhető. Befejezése ugyanis még így is egy fontos szereplő, Csokonai halálával törté- nik. Mondhatni, jellemző módon: Borbély Szilárd írói és drámaírói világát alapvetően a halállal való számvetés adja.

Borbély Szilárd forrásai jól feltárhatóak, egyet például maga a szerző sem rejt el: a színpadi utasítások között zenei kíséretül kifejezetten ajánl egy irodalomtörténeti-ze- netörténeti feldolgozást, Hovánszki Mária Csokonai-DVD-jét.² De ezen kívül is kézen- fekvő, hogy a részben Borbély Szilárd sorozatszerkesztői munkájának köszönhetően megjelent Kazinczy-kritikai kiadás köteteit keressük a dráma szövege mögött.³ Hiszen a dráma részint egykorú idézetek szövegszerű hűséggel citált, csak kis mértékben mó- dosított elemeire épül. Persze, akár az apró változtatások is sokatmondóak lehetnek, érdemes erre néhány példát megnézni: Borbély ezeken a pontokon nagyon finoman nyúlt bele a szövegbe, változtatásainak ezért is lehet különleges jelentősége. A 8. jelenet a következő szavakkal zárul: „Most a Józsi rabja valék, annakelőtte a Császáré. Mellyik alázóbb?”⁴ A Kazinczy naplójából származó részlet arra utal, hogy Kazinczynak a fog-

¹ Az elemzéshez a dráma kötetbeli kiadását használtam. BORBÉLY Szilárd, *Istenasszony Debrecen: Theátrumi Bohóskodás* = B. Sz., *Szemünk előtt vonulnak el: négy dráma*, Bp., Palatinus, 2011, 243–342. Megjegyzendő, hogy a kötet szövegállapot a hagyományos kiadás után, meglepően sok benne a sajtóhiba.

² *Csokonai Vitéz Mihály énekelt költészete* (elektronikus kritikai kiadás), s. a. r. D. HOVÁNSZKI Mária, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2009. DVD-ROM.

³ Különösen: KAZINCZY Ferenc, *Pályám emlékezete*, s. a. r. ORBÁN László, Debrecen, Debreceni Egyete- mi Kiadó, 2009.

⁴ BORBÉLY, *i. m.*, 260.

ságból való szabadulása után testvéröccse, József akaratát kellett volna követnie, amit ő újabb fogságként értelmezett. Az eredeti helyen álló idézetben azonban nem pontosan ezek a szavak szerepelnek, az utolsó rövid mondat ugyanis így szól: „Mellyik alázó?”⁵ A módosítás – bármilyen apró is – jelentősen megváltoztatta a részlet jelentését. Az eredeti helyen a kétféle fogság közül csak az egyiket minősíti Kazinczy megalázónak, s a retorikus kérdés az olvasóra bízta annak eldöntését, melyikre is kell gondolni (bár a szöveg intenciója egyértelműen a családi zsarnokságot látszik nagyobb szégyennek beállítani). Borbély Szilárd módosítása azonban éppen azt a sugallatot erősíti fel, hogy mindkét eset egyaránt „alázó”-nak minősül, csak a kettő közötti mérték kérdéses. Mindennek pedig van szakirodalmi háttere is, azaz Borbély Szilárdot nem egyszerűen a drámaszöveg poétikai alakíthatóságának kérdései vezették itt, hanem kifejezetten szakmai (irodalomtörténeti) megfontolások is. Dobszay Tamás tanulmánya nyomán⁶ került ugyanis be a Kazinczy-szakirodalomba az a megfigyelés, hogy a szabadulás utáni időszakban a megbélyegzettség (stigmatizáció) révén egy újabb kirekesztés kezdett el működni Kazinczy környezetében, s ez a fogság utóhatásaként fogható föl.⁷ A másik példa Csokonai haldoklásának abból a közismert leírásából származik, amelyet a költő egyik első életrajzírója, Gaál László jegyzett fel. Gaálnál az anekdota így szól:

...jóbaráti és a kollégiumi ifjak ötlet utoljára látni betegágyához számosan jövének, ezek között estveli kilenc órakor egy Soltra János nevűt egész barátsággal így szólta meg:
– Nem auffürolna az úr doktor Szentgyörgyi úrnál?... Én is mindjárt auffüroltatom az urat a Jézus Krisztusnál.⁸

Borbély Szilárd drámájában viszont a részlet így hangzik: „Nem ajánlana az úr engemet alázatosan doktor Szentgyörgyi úrnál, mert már nem várhatom meg? ... Hamarosan én is ajánlhatnám cserébe az urat a Jézus Krisztusnál.”⁹ Az anekdota megváltoztatása ezúttal a színpadi hangzás, a mondhatóság szempontjait követte: ezért kerül ki az idézetből a német eredetű, familiáris jellegű jövevényszó, s lép helyébe ennek magyar megfelelője. Ugyancsak ezt a logikát követi a beszúrt új tagmondat is, amely értelmezi és egyértelműen a halál sejtelmére vonatkoztatja az utolsó szavakat.

⁵ KAZINCZY, *i. m.*, 248.

⁶ DOBSZAY Tamás, *A szabaduló Kazinczy = Ragyogni és munkálni: Kultúratudományi tanulmányok Kazinczy Ferencről*, szerk. DEBRECZENI Attila, GÖNCZY Monika, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2010, 294–305. Ennek a kötetnek az egyik lektora volt Borbély Szilárd, mint ahogy a kötet alapjául szolgáló konferencián is részt vett.

⁷ DOBSZAY, *i. m.*, 301–305. Dobszay itt a drámában idézett szövegrészletet is idézi bizonyítékkul.

⁸ DOMBY Márton, *Csokonai élete és kortársak emlékezései Csokonairól*, s. a. r. VARGHA Balázs, Bp., Magvető, 1955, 103.

⁹ BORBÉLY, *i. m.*, 322.

Ezekhez a példákhoz képest lesz más a kontextusa Borbély Szilárd forráskezelésének a darab egy másik helyén. Itt ugyanis már nem csupán a dikció gördülékenyebbé tétele és a színszerűség erősítése látszik a változtatás mögött, hanem – jól kitapintható módon, s tán erőteljesebben, mint az eddigiekben – egy irodalomtörténeti mérlegelés mutatkozik meg. A 12. jelenet élén található az Emlékező nevű szereplő (azaz a visszatekintő Kazinczy) következő monológja:

1802. Május 5. Ki a' Félix-bányába, az Orvosok' javaslásából, mert annak a' rühöcskének maradványából, melyet 1800 Augustusban Munkácsi útam alatt kaptam, az akkor még 13 esztendő, nem mondhatom el, kitől, szóval abból a kis viszketegségből nem tudtam úgy kitisztálni, hogy néha még ne éreztesse magát rajtam.¹⁰

Az alapul szolgáló naplóban a következő módon található meg ez a részlet:

Ki a' Félix-bányába, az Orvosok' javaslásából, mert annak a' rühöcskének maradványából, melyet az Augustusban 1800. Munkácsi útam alatt a' ... esztendő <...> kaptam, nem tudtam úgy kitisztálni, hogy néha még ne éreztesse magát rajtam.

A szövegkritikai jegyzet arra is felhívja a figyelmet, hogy az „esztendő” szó előtt hely van kihagyva, s a kitörölt név – ugyan nem teljes bizonyossággal – „Krainik Málitól” formában betűzhető ki. Ráadásul a kritikai kiadásban közölték a vonatkozó sorok fotómásolatát is, hogy az olvasó láthassa is a vonatkozó szöveghelyet.¹¹ A *Fogságom naplójában* is emlegetett „rüh”¹² pedig – ahogyan erre Orbán László tanulmánya következtet – a nemi betegség egyik, múló, s nem túl súlyos következménye lehetett.¹³ Ilyenformán Orbán és Dobszay tanulmányai együtt hívták fel az irodalomtörténeti szakirodalom figyelmét arra, hogy Kazinczy börtönmemoárjában milyen szerepe van a szexuális depriváció (megvonás) jelenségének: Orbán László a jelenségre célzó szöveghelyekre hívta fel a figyelmet, Dobszay Tamás az ennek értelmezését elősegítő fogalmi apparátust vette át a börtönszociológiai szakirodalomból.¹⁴ Borbély Szilárd finom módosításának ez az újabb keletű szakirodalmi hagyomány az egyik forrása. A másik pedig Kazinczy – naplójegyzeteiben szintén többször is megragadható – plátói érdeklődése

¹⁰ Uo., 267.

¹¹ KAZINCZY, i. m., 261.

¹² Vö. KAZINCZY Ferenc, *Fogságom naplója*, s. a. r. SZILÁGYI Márton, Debrecen, Debreceni Egyetemi Kiadó, 2011, 128–130.

¹³ ORBÁN László, *A Maris históriája = Ragyogni és munkálni*, i. m., 451–472, különösen: 461.

¹⁴ Erre a fogalomra lásd a következő, már Borbély Szilárd halála után megjelent tanulmányt: DOBSZAY Tamás, *A fogoly teste Kazinczy fogságnaplójában = A test a társadalomban*, szerk. GYIMESI Emese, LÉNÁRT András, TAKÁCS Erzsébet, Bp., Hajnal István Kör – Társadalomtörténeti Egyesület, 2015, 355–368.

a gyermeklányok szexuális vonzereje iránt. Erről pedig ismét Orbán László tanulmányából lehet értesülni; s persze mivel Orbán eleve Borbély közvetlen munkatársának számított, ez a tanulmány nem egyszerűen csak hozzátartozott a szerző szakirodalmi ismereteihez. Mindazonáltal Borbély Szilárd – még ha Orbán László impresszív következtetéseit használta is fel akkor, amikor a naplófeljegyzés kihagyását éppen a „13 esztendő” utalással egészítette ki – nem ment túl messzire: hiszen a névvel, melyet Orbán kikövetkeztetett, már nem kezdett semmit. Nem is csoda: lévén ez egyrészt nem biztos olvasat, másrészt pedig a Kufsteintől Munkácsig terjedő út leírásába sem kronológiailag, sem a kapcsolatháló oldaláról semmilyen módon nem tudjuk beilleszteni ezt a nevet,¹⁵ amely ráadásul – a vezetéknév miatt – a Kazinczyval közeli rokonságban lévő Kraynik-családra látszik utalni.¹⁶ Borbély számára ugyanis csak azért volt fontos ez a részlet, hogy valamiképpen rögzítse a Kazinczy eddigi irodalmi ábrázolásaiból rendre kihagyott szexuális érdeklődés meglétét, amely a darab későbbi jeleneteivel alkot rendszert. Egy esetleges rokoni pedofiliára való utalás idegen lett volna a darab szellemétől.

A börtönévek elzártságának szexuális következményeivel függ össze Kazinczynak mint udvarlási pozícióba helyezett személynek az ábrázolása is. A Csokonai, Kazinczy és Batsányi szerelmi vetélkedését ábrázoló részeknek szintén irodalomtörténeti előzménye van. Borbély Szilárd itt visszavezeti a fikcióba az egyik irodalomtörténeti konstrukció elemeit. Ugyanis Vargha Balázs érdekes és hangulatos tanulmányát,¹⁷ amely szerint a három költő a Nagyvárad melletti fürdőben ugyanannak a nőnek, Ilosvay Krisztinának udvarolt s ilyenformán egymás szerelmi riválisává vált, már a Csokonai-kritikaiban úgy minősítette a sajtó alá rendező Debreczeni Attila, mint amely nem filológiai megalapozottsága, hanem szellemessége okán méltó a figyelemre.¹⁸ A dráma éppen ezt teljesíti be: mintegy abban a formában hasznosítja Vargha Balázs tanulmányát, ahol a leginkább sokatmondó lehet. Borbély Szilárd drámája komoly színpadi lehetőségeket köszönhet Vargha Balázs ötletének: a szerzőnek ennek alapján van módja arra, hogy egy jelenetben szerepeltesse két központi figuráját, Kazinczyt és Csokonait, hogy beilleszthessen egy Batsányit is felléptető szcénát, s még az eredeti költemények elhangzását lehetővé tevő költői verseny megkomponálására is ez a megfontolás adja meg a keretet. Ezért is lehet olyan hangsúlyos a szerelmi széptevőként ábrázolt Kazinczy alakja, amely a költőről eddig ismert szépirodalmi feldolgozásokból teljesen hiányzik, s a dráma komoly tárgy történeti újdonságának tekinthető.¹⁹

¹⁵ Ennek kapcsán lásd még: KAZINCZY, *Fogságom naplója, i. m.*, 13.

¹⁶ Ezt a lehetőséget Orbán László a *Pályám emlékezete* kritikai kiadásában – bölcsen – fel sem veti, s nem törekszik kihasználni sem.

¹⁷ VARGHA Balázs, *Eurydice: Batsányi, Csokonai és Kazinczy szerelmi viadala* = V. B., *Jelek, jelképek, jellemek: Irodalmi és nyelvészeti tanulmányok*, Bp., Magvető, 1984, 324–349.

¹⁸ Vö. CSOKONAI VITÉZ Mihály, *Levezetés*, s. a. r. DEBRECZENI Attila, Bp., Akadémiai, 1999, 693–695.

¹⁹ A korábbi irodalmi ábrázolások egyik érdekes elemére lásd FRIED István, *A literátor: Babits Mihály és Kazinczy Ferenc* = F. I., „Aki napjait a szépnek szentelé...”: *Fejezetek Kazinczy Ferenc pályaképéből és utókora emlékezetéből*, Sátorajújhely – Szeged, Kazinczy Ferenc Társaság, 2009, 85–94.

A színdarab dramaturgiai megoldásai közül figyelemre méltó a vándorszínészet formavilágának fölhasználása. Ez voltaképp elidegenítő effektus, a játszó személyek és az eljátszott alakok elválasztottságának hangsúlyozása. Éppen ezért lehet sokatmondó, hogy miközben Kazinczy mintegy megsokszorozva kerül a színpadra (úgy is, mint emlékező s úgy is, mint a jelenetekben aktív ágens), Csokonai esetében még az áttétel is hiányzik: a szereplőlista szerint a Csokonait játszó színésznek nincs másik szerepe, végig azonos önmagával. (Ez a pozíció egyedülálló, hiszen mindenki más esetében egyértelmű utalás van a szerepösszevonásokra, Kazinczy pedig eleve meg van kettőzve.) Ez teljesen átgondolt megoldás, hiszen a darab Kazinczy emlékezői pozícióját viszi színre, ezzel tudja érzékeltetni az egykorúan tapasztalt események és az utólagos reflexió eltéréseit, míg Csokonai alakjának ebben a vonatkozásban csak egykori emlékként jut szerep.

Kazinczy megkettőzésének humoros kihasználhatóságát leginkább a lánykérését megjelenítő epizód (39. jelenet) mutathatja: itt az utólagosan elmondott történet – noha tartalmilag nem különbözik az egykorúan, az adott helyzetben elhangzottaktól – a jelenetben aktívan cselekvő Kazinczy vergődését mutatja meg, amelyet csak felerősítenek a megkérni akart, de a szándékkal már régen tisztában lévő, azt türelmetlenül sürgető Sophie-nak a jelenetből szintén kibeszélő kommentárjai. Megjegyzendő: a darab szövege folyamatosan alakult 2009 és 2011 között, tehát az ősbemutató és a drámakötet megjelenése között. A bemutató a Debreceni Egyetem jubileumi Kazinczy-konferenciájának volt kiemelt eseménye, s az egyetem egyik előadójában vitték színre (a konferencia résztvevőjeként alkalmam volt látni ezt az előadást), a produkció csak később költözött be a debreceni Csokonai Színházba. Már ez utóbbi változatot mutatta be a színház a Petőfi Irodalmi Múzeum jubileumi Kazinczy-kiállításának zárónapján, Budapesten – ahol volt alkalmam látni ismét, egyébként a szerző (és családja) jelenlétében. Ezen a ponton azonban nem volt lényegi változás: a 2009-es ősbemutatóhoz képest belekerültek ugyan utóbb új jelenetek a darabba, de az alapvető dramaturgiai koncepción, Csokonai szerepének stabil önazonosságán és Kazinczy emlékezésének színrevitelén nem változtatott a szerző. S feltehetőleg azért nem, mert a darab voltaképpen a főhőse nem a két költő (vagy közülük az egyik) volt, hanem maga Debrecen: az a város, amelyhez mindkét fontos szereplő kénytelen viszonyulni, s amely számára egyikőjük sem lesz megfelelő mint költő és személyiség.²⁰ Ez Borbély Szilárd egyik nagy személyes témájának és problémájának a drámairolomba való kivetülése, s voltaképpen a legérdekesebb nyoma a számára otthont is jelentő környezet eredendő (s részben kulturális és habituális természetű) idegenségének.²¹

²⁰ Megjegyzendő, hogy már a dráma első jelenetében is Debrecenre utal a helyszín: az ott emlegetett Fejér Ló fogadó ugyanis éppen Debrecen színháztörténetében játszik fontos szerepet. Vö. *Magyar színháztörténet 1790–1873*, szerk. KERÉNYI Ferenc, Bp., Akadémiai, 1990, 111.

²¹ Érdekes párhuzamot kínál ehhez a következő tanulmány: BORBÉLY Szilárd, *A debrecenért Térey János verseiben* = B. Sz., *Hungarikum-e a líra?: Esszék, kritikák*, Bp., Tipp-Cult, 2012, 142–147.

Ennek érzékeltetése miatt lesz fontos a dráma negyedik költő figurájaként felbukkanó Fazekas Mihály (43. jelenet), aki ebben a konstrukcióban mint a Csokonai-jelenség értetlen szemlélője kap szerepet (ez például 2009 után került be a darabba). S még inkább ilyen természetű a debreceni főbíró, Domokos Lajos karikatúrisztikus megjelenítése (18. és 44. jelenet). Ennek ugyan van filológiai alapja, hiszen Kazinczy feljegyzéseiből ismerjük Domokos és Kazinczy feszültségekkel terhes találkozásának leírását, s ennek az eltérő kulturális preferenciákat és műveltségbeli elemeket exponáló jellegét. Mindazonáltal az, ahogyan ez a találkozás Borbély Szilárd darabjában szerepet kap, jórészt fiktív elemekből áll össze, ami már nem egyszerűen a rendelkezésre álló források alapján készült interpretáció, hanem a fikció kiterjesztése a kultúraellenes, bezárkózó, kisszerű Debrecen perszónifikálása révén. Voltaképpen ezt testesíti meg mind Fazekas, mind Domokos darabbéli pozíciója.

A darab gyökeresen újat hoz Kazinczy irodalmi ábrázolásában. Korábban kísérlet sem történt arra, hogy egy szépirodalmi szöveg a magánélet és a szerelmi viszonyok felől próbálja meg ábrázolni a költőt. Persze itt sem csupán ez tölti ki a darab kereteit, hiszen Kazinczy és Csokonai viszonyában már ott vannak az ízlésbeli, irodalomszemléleti különbségek is, ám ebben is a hagyományos beállítások határozott áthelyezése figyelhető meg. Ebből a szempontból különösen fontos a darab lezárása, ahol az öreg Kazinczy méltányolja az újra meghallgatott *A reményhez* című ódát, ami ellentéte annak, amit korábban állított róla. Azaz egészében és a kapcsolat folyamatának dinamikájában nem a szembenállás vagy elutasítás kap hangsúlyt, hanem az eltérő mentalitások mögött is munkálni képes együttműködés. S noha ennek az ábrázolásnak a legfontosabb eleme Kazinczy Ferenc figurája, Borbély Szilárd Csokonai-képének is lényeges eleme ez a színdarab. Annál is inkább, mert ezt az alapélményét nem sikerült átfogó módon sem megfogalmaznia, sem ábrázolnia a szerzőnek. Azaz mind irodalomtörténész, mind írói életművét szemlélve, ez csak töredékesen maradt ránk. A voltaképpen ezt megfogalmazni szándékozó monográfia, amely habilitációs értekezésnek volt szánva, s amelyet Borbély Szilárd már nem tudott megvédeni, inkább csak töredék lett. Olyan figyelemre méltó és szuggesztív munka, amelynek elkészült részei Csokonai költészetének két vonását hangsúlyozzák: a szórakoztató, alkalmi költőét egyfelől, és a halállal szembenező költőét másfelől.²² Aligha véletlenül éppen ez a kettő érdekelte Borbélyt. Hiszen amivel ebben az utolsó, jelentős értelmezői munkájában számot vetett, az voltaképpen a saját költészetében megragadható Csokonai-ihlet egyik fontos jellemzőjére is fényt vet. Gondoljunk csak Borbély Szilárd nagy költői művének, a *Halotti pompának* az *Ámor* és *Psyché*-mítosssal jellemezhető alapvonására,²³ amely aligha független a *Lilla*-kötetnek (s persze Kazinczy idevonatkoztatható

²² Borbély Szilárd Csokonai-könyvét a Debreceni Egyetemi Kiadó készül megjelentetni: jelen sorok szerzője a posztumusz kötet lektora volt. [A könyvvel kapcsolatban lásd Veisz Bettina ismertetését lapszámunkban. – *A szerk.*]

²³ Erre lásd MÁRTON László, *Visszajára fordítani (Borbély Szilárd: Halotti pompa)*, Jelenkor, 2005/4, 390–397;

Psyché-epigrammájának)²⁴ a hatásától. Ilyenformán a verseskötet poétikai karakterét sem lehet a neoklasszikus mítoszértelmezés és az eredendő Csokonai-hatás figyelembe vétele nélkül megítélni.²⁵

Borbély Szilárd – megítélésem szerint – nagyon jelentős írói életművének még felfedezésre váró része a drámaírói teljesítmény. Ez nemcsak elemzői feladatokat jelent, hanem színházi recepciót is: még meg kell találni azt a színházi formanyelvet, amelyen ezek a színművek megszólaltathatók. Ebből a szempontból felemásak az eddigi kísérletek. Persze, Borbély Szilárd darabjai sem egyféle dramaturgiát követnek, ezért aligha van mód egyszer s mindenkorra megtalálni hozzájuk a színpadi értelmezés lehetőségét. Az viszont egységesen igaznak tűnik erre a sajátos drámaírói világra, hogy nem a lélektani realizmus szellemében működik, ezért aligha lehet ilyen rendezői felfogással és színészi szerepértelmezéssel a darabokhoz nyúlni. A drámák között ráadásul van olyan is, amely még ki sem lépett a könyvdrámai státusból, talán nem véletlenül: a jelenkori magyarországi színházi rutint a leginkább provokálni képes *Szemünk előtt vonulnak el* című darab egyelőre aligha fér bele a hazai színházak repertoárjába. Ehhez képest az *Istenasszony Debrecen* szerencsésnek mondható, hiszen a Csokonai Színház műsorára tudott kerülni, ráadásul még szerzője életében. S ez az előadás szerencsésen talált rá egy stilizáláson alapuló, ironikus játékmód lehetőségére, azaz komolyan vette azt a lehetőséget, amelyet a drámai szöveg a „színház a színházban” típusú dramaturgiának és az emlékezet színrevitelének feszültségében fölkinált. Ez a drámapoétikai megoldás még nagyon komoly potenciállal rendelkezik, s ezért fontos lenne, hogy más színházak is megpróbálkozzanak szembesülni ezzel a kihívással. Persze, az eleve kérdéses, hogy egy ennyire lokális érdekeltsgű darab meg tud-e élni más közegben, azaz ott, ahol a Debrecenre tett utalások nem hatnak elevenen. De ezt is ki kellene próbálni. Talán valaki hamarosan kísérletet tesz erre. S Borbély Szilárd drámaíróként nem jár úgy, mint a magyar színháztörténet több nagy megújítója, akiknek csak haláluk után kezdődött el az igazi színházi recepciója, s az is csupán felemásan: a párhuzam kedvéért itt nyugodtan gondolhatunk – csak a XX. századból – akár Pilinszkyre, akár Weöres Sándorra. Bár arról már, sajnos, végleg lekésett a magyar színház, hogy aktív szerzőként dolgozhasson Borbély Sziláddal és építhesse magába drámaírói életművét.

KRUPP József, *Kitörölt értelem (Borbély Szilárd: Halotti pompa)*, Vigilia, 2006/2, 119–126.; MIHÁLYI Anikó, *Borbély Szilárd Halotti pompa című kötetének olvasásához* = „Az ideál mindazonáltal megőrződik”: *Tanulmányok Bécsy Ágnes tiszteletére*, szerk. HORVÁTH Kornélia, OSZTROLUCZKY Sarolta, Bp., Gondolat, 2013, 176–185.

²⁴ Kazinczy *Iphigénia* (címváltozata: *Egy gyermek sírkövére*) című epigrammájáról van szó, amelyről fontos számon tartanunk, hogy a költő sírfeliratnak szánta saját kislánya sírkövére. A vers irodalomtörténeti elemzésére lásd PÁL József, *A neoklasszicizmus poétikája*, Bp., Akadémiai, 1988, 114–118.

²⁵ Az általam ismert kritikai írásokban és szakirodalomban nem fordult elő olyan értelmezés, amely megfelelő alapossággal számot vetett volna Borbély Szilárd kötetének Csokonaira utaló vonásaival.

MÁRTON SZILÁGYI

Fooling Death

(Szilárd Borbély: *Istenasszony Debrecen* [Godness Debrecen])

The paper focuses on Szilárd Borbély's dramas, more particularly on *Istenasszony Debrecen*, which is his only piece with humorous parts, although it is not a comedy. The play is connected with the literary history works of the author. The main characters are Ferenc Kazinczy and Csokonai: two figures of Hungarian literature in the 18th and 19th century, who Borbély thoroughly studied. I examine the drama from the aspect of revealing Borbély's expertise as a literary historian, and from the ways its poetic characteristics reveal his knowledge about literary history, especially the latest findings of the Kazinczy research. My paper also reviews the role of dramaturgical innovations, and the belated and ambiguous reception of Borbély's dramas.